

УДК 378.147

ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН

Л.А. Гаврутенко

У статті описано підготовку та організацію проведення педагогічного експерименту, метою якого було вивчення й оцінка впливу структурно-функціональної моделі та виокремлених організаційно-педагогічних умов на формування професійних умінь майбутніх молодших спеціалістів економічного профілю в процесі вивчення фахових дисциплін. За допомогою методів математичної статистики інтерпретовано результати експерименту, які підтверджують висунуту гіпотезу.

Ключові слова: *гіпотеза, етапи експерименту, модель, педагогічний експеримент, професійні вміння, організаційно-педагогічні умови.*

ПРОВЕРКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ УМЕНИЙ БУДУЩИХ МЛАДШИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ПРОФИЛЬНЫХ ДИСЦИПЛИН

Л.А. Гаврутенко

В статье описана подготовка и организация проведения педагогического эксперимента, целью которого было изучение и оценка влияния структурно-функциональной модели и выделенных организационно-педагогических условий на формирование профессиональных умений будущих младших специалистов экономического профиля в процессе изучения профессиональных дисциплин. С помощью методов математической статистики интерпретированы результаты эксперимента, которые подтверждают выдвинутую гипотезу.

Ключевые слова: *гипотеза, этапы эксперимента, модель, педагогический эксперимент, профессиональные умения, организационно-педагогические условия.*

CHECKING THE EFFICIENCY OF PROFESSIONAL SKILLS FORMATION OF FUTURE JUNIOR SPECIALISTS ON ECONOMICS WHILE MUSTERING PROFESSIONAL DISCIPLINES

L. Havrutenko

The author analyzes diagnostic tools – the four criteria, namely cognitive interest; availability of steady interest to the profession – organizational and cognitive; cognitive; operationally-activity; reflexive control criterion. Levels of professional skills of future economic profile of junior specialists in the study of professional disciplines – namely reproductive, productive, creative -were developed and justified according to these criteria. This article describes the preparation and conducting of pedagogical experiment, which aimed to study and assess the impact of structural and functional model and the examined organizational and pedagogical conditions of formation of professional skills of future junior specialists in economics in the study of professional disciplines, using the methods of mathematical statistics interpreted the results of the experiment being undertaken which confirm the hypothesis.

Key words: *hypothesis, stages of the experiment, model, pedagogical experiment, professional skills, organizational and pedagogical conditions.*

Одним з найважливіших завдань реформування й модернізації системи освіти України в умовах наближення до світових та європейських стандартів і цінностей є безперервне вдосконалення навчально-виховного процесу, спрямованого на підготовку висококваліфікованих фахівців. Суспільні зміни та сучасні освітні вимоги до фахівців економічної сфери спонукають нас до постійного пошуку шляхів підвищення якості їхньої професійної підготовки, зокрема до формування професійних умінь. За таких умов якісна професійна освіта має формувати сукупність інтегрованих знань та вмінь з фахових дисциплін для майбутніх молодших спеціалістів економічного профілю.

На сьогодні питання проведення психолого-педагогічного експерименту та обробки результатів вирішуються багатьма вченими. Питання організації, методики та методи психолого-педагогічного експерименту відображені в працях В.І.Євдокимова, Д.Кемпбелла, А.А.Крилова, П.І.Образцова, Є.В.Сидоренко, С.Д.Смирнова. Але при цьому недостатньо розробленими залишаються питання експериментального дослідження методик вивчення фахових дисциплін для молодших спеціалістів економічного профілю.

Метою статті є опис етапів експериментального дослідження та аналіз його результатів для майбутніх молодших спеціалістів економічного профілю.

На думку багатьох фахівців, дослідження процесу навчання не можуть вважатися проведеними, якщо вони не підлягали експериментальній перевірці.

Формулювання завдань експериментальної роботи базувалося на припущенні про те, що через проблему розкриття специфіки навчально-виховного процесу у ВНЗ I-II рівня акредитації, упроваджена в навчальний процес удосконалена методика на основі визначених організаційно-педагогічних умов та розробленої структурно-функціональної моделі підвищить ефективність формування професійних умінь. З огляду на основні вимоги щодо проведення експериментальної роботи, дослідження проходило в три етапи.

На першому – підготовчому етапі (2012 – 2013 рр.) проводився констатувальний експеримент, у процесі якого з'ясувалось, що проблема організації системної професійної підготовки майбутніх молодших спеціалістів економічного профілю існує й повністю не розв'язана до теперішнього часу. Основна причина цього – у наявних суперечностях між вимогами сьогодення (парадигма вищої освіти, яка спрямована на підготовку творчо мислячого фахівця, здатного успішно й ефективно функціонувати в сучасній ринковій системі, розв'язувати нестандартні завдання; розгляд студента як активного суб'єкта навчально-виховного процесу у вищій школі) та реальною практикою фахової підготовки студентів у ВНЗ I-II р.а., яка переважно спрямована на репродуктивну діяльність і формує «спеціаліста-виконавця» у межах загального інформаційно-пояснювального підходу до навчання.

Як наслідок, випускники мають формальні та фрагментарні знання з професійної підготовки. Аналіз успішності студентів дав змогу дійти висновку, що в значній частині контингенту учнівської молоді сформованість професійних умінь перебуває на межі середнього та низького рівнів, що вкрай негативно відображається на їхній професійній підготовці. Отже, виявлена суперечність рівня підготовки зумовила необхідність різнобічного й ретельного дослідження складної проблеми.

У процесі аналізу проблеми вдосконалення професійної підготовки майбутніх молодших спеціалістів економічного профілю з метою підвищення ефективності формування професійних умінь на підготовчому етапі педагогічного дослідження, нами було зроблено наступне: вибір проблеми дослідження й визначення його мети; формулювання проблеми; визначення об'єкта й предмета дослідження.

На другому – основному етапі (2014 – 2015 рр.) відбувалося формулювання гіпотези; визначення параметрів верифікації сформульованої гіпотези; обирання методу та опрацювання техніки дослідження; опрацювання плану дослідження.

Експериментальна перевірка визначених організаційно-педагогічних умов формування професійних умінь майбутніх молодших спеціалістів економічного профілю в процесі вивчення фахових дисциплін передбачала проведення педагогічного експерименту за участю студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст» Промислово-економічного коледжу Національного авіаційного університету, що навчаються за спеціальністю: «Економіка підприємства» (129 осіб) з галузі знань 0305 «Економіка і підприємництво».

У межах дослідження, під час констатувального експерименту, було проаналізовано стан сформованості професійних умінь у молодших спеціалістів з економіки підприємства.

У процесі експерименту перевірялися професійні знання та вміння як складові професійно-діяльнісного середовища, зокрема: сформованість пізнавальної активності, навчально-інтелектуальних умінь, розвиток логічного мислення; володіння вміннями встановлення причиново-наслідкових зв'язків, готовність до майбутньої професії, ефективного прийняття рішення; умінь обробляти інформацію та орієнтуватися в інформаційних потоках, креативності, здатності готувати виступи, презентації; емоційної стійкості і стресостійкості; самостійності, організованості, уважності.

Упровадження обґрунтованих організаційно-педагогічних умов передбачало реалізацію формувального етапу експерименту. Для цього було сформовано експериментальну (ЕГ – 64 особи) та контрольну (КГ – 65 осіб) групи, які включали в себе студентів денної форми навчання відповідно за спеціальністю: 5.03050401 «Економіка підприємства», у яких було досліджено процес формування професійних умінь майбутніх молодших спеціалістів економічного профілю в процесі фахової підготовки.

Такий розподіл за групами був зумовлений особливостями педагогічного процесу відповідно до напрямку професійної підготовки майбутніх молодших спеціалістів економічного профілю із відповідним застосуванням визначених організаційно-педагогічних умов, для експериментальної групи було реалізовано всі чотири організаційно-педагогічні умови в процесі професійної підготовки, а саме:

1) системно-послідовне формування «умінь навчатися» у процесі покрокової подачі змісту предметної інформації: упровадження тренінгу «Поетапне формування професійних умінь у майбутніх молодших економістів у процесі вивчення фахових дисциплін»;

2) використання міжпредметних зв'язків у процесі навчання: проведення дискусій, бесід, мозкового

штурму;

3) організація самостійної роботи майбутніх молодших спеціалістів економічного профілю через використання технологій проблемного навчання: створення проблемних ситуацій, застосування «бізнес-плану», проблемних лекцій;

4) використання інформаційно-комунікаційних технологій для активізації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх молодших спеціалістів економічного профілю: використання технологій мультимедіа, метод проектів, презентації.

Педагогічний процес у контрольній групі протікав без реалізації виділених нами організаційно-педагогічних умов.

Загалом, формувальний етап експерименту передбачав реалізацію таких завдань:

- розробити систему практичних завдань для формування професійних умінь майбутніх молодших спеціалістів економічного профілю за напрямом підготовки 0305 «Економіка і підприємництво».

- перевірити ефективність визначених чотирьох організаційно-педагогічних умов в удосконаленій методиці формування професійних умінь майбутніх молодших спеціалістів економічного профілю в процесі вивчення фахових дисциплін «Планування та організація діяльності підприємства», «Менеджмент».

Одним із основних завдань, що розв'язувались у процесі дослідження, було визначення методів наукового пошуку. Нами використовувалися дві групи методів – емпіричні й теоретичні.

Найбільш універсальними та загальнозначущими прийомами емпіричного дослідження є різні види спостережень, опитувань, вивчення документів і результатів діяльності, експеримент. Використовуючи ці методи на початку дослідження рівня сформованості професійних умінь майбутніх молодших спеціалістів економічного профілю, вивчались окремі його аспекти, їхнє співвідношення та деякі залежності.

За допомогою теоретичних методів здійснюється опрацювання отриманих емпіричних даних. Вони дали можливість визначити й розглянути сутність явища або процесу, виявити закономірності їхнього функціонування. Основними теоретичними засобами розвитку, збагачення та поглиблення наукових, у тому числі педагогічних, знань є методи аналізу й синтезу, індукції та дедукції, аналогії, порівняння, абстрагування, формалізації та інші загальнонаукові прийоми. Особливості досліджуваного педагогічного процесу, цілі та завдання дослідження викликають зміни як у змісті самих методів, так і в процедурі їхнього використання. Тому стосовно пізнання теорії та практики формування професійних умінь майбутніх молодших спеціалістів економічного профілю вони стають спеціальними методами пізнання.

Комплексному й ефективному вивченню педагогічних явищ сприяє використання такого наукового методу дослідження, як педагогічний експеримент. Як зазначає дослідниця С.О. Сисоева, основна мета педагогічного експерименту – це перевірка теоретичних положень, підтвердження робочої гіпотези, усебічне вивчення теми дослідження [1, с. 64].

Ефективність роботи з експериментальної перевірки моделі формування професійних умінь було сплановано визначати як на початку експерименту, так і після його закінчення. Поточний контроль мав на меті відстеження ходу експерименту та своєчасні його корективи, а також передбачав проведення спостереження за діяльністю студентів експериментальної та контрольної груп, замірів рівня сформованості професійних умінь майбутніх молодших спеціалістів тощо.

На третьому, завершальному, етапі (2015-2016 рр.) проводилися аналіз, зіставлення початкових і кінцевих результатів, що характеризують професійні вміння майбутніх молодших спеціалістів; обробка й узагальнення отриманих результатів; формування висновків і пропозицій; розробка комплексу занять щодо підвищення ефективності формування професійних умінь майбутніх молодших спеціалістів; підготовка до обговорення отриманих результатів у формі доповідей.

Завершальний контроль мав на меті виявлення ефективності експерименту та передбачав зіставлення початкового та кінцевого рівнів сформованості професійних умінь майбутніх молодших спеціалістів економічного профілю з експериментальної групи, а також порівняння отриманих даних з результатами контрольної групи.

У процесі формування професійних умінь майбутніх молодших спеціалістів економічного профілю підготовки з галузі знань 0305 «Економіка і підприємництво» під час вивчення фахової дисципліни «Планування та організація діяльності підприємства», були визначені та охарактеризовані критерії (організаційно-пізнавальний, когнітивний, операційно-діяльнісний та контрольно-рефлексивний) рівня професійних умінь (репродуктивний, продуктивний, креативний).

Основним центром зосередженості нашої уваги був розвиток «умінь навчатися» у процесі покрокової подачі предметної інформації, який значною мірою визначає рівень професійної діяльності майбутніх молодших спеціалістів. Це вимагало принципової зміни методичних і, звичайно, педагогічних підходів до організації навчального процесу, перенесення уваги на проблемно-пошукове навчання з інформаційного. Ми враховували, що система професійної освіти зможе допомогти студентам опанувати творчі способи

розв'язання професійних і життєвих проблем, сформувати уміння критичного аналізу й самостійного прийняття доцільних рішень, розвинути особистісну й предметну рефлексію.

У нашому дослідженні ми використовували t-критерій Стьюдента як метод статистичної перевірки гіпотез (статистичних критеріїв), пов'язаних із перевіркою рівності середніх значень у двох вибірках (контрольній групі та експериментальній) [2]. У процесі нашого експерименту t-критерій Стьюдента був застосований для обчислення емпіричного значення t-критерію в ситуації перевірки гіпотези про відмінності між двома залежними вибірками (контрольної групи та експериментальної). Розрахунки проводилися за формулами для перевірки достовірності отриманих результатів сформованості в майбутніх молодших спеціалістів економічного профілю професійних умінь за вищезначеними критеріями.

Проведений аналіз дозволив оцінити ефективність визначених організаційно-педагогічних умов шляхом зіставлення динаміки різних рівнів сформованості професійних умінь майбутніх молодших спеціалістів у процесі вивчення фахових дисциплін, який наведений у таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка сформованості професійних умінь майбутніх молодших спеціалістів у процесі вивчення фахових дисциплін за критеріями

Рівні сформованості професійних умінь	Експериментальна група				Контрольна група			
	Е (n= 64 особи)				К (n= 65 особи)			
	Констат. етап		Формув. етап		Констат. етап		Формув. етап	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
<i>Організаційно-пізнавальний критерій</i>								
креативні	6	9,37	20	31,26	6	9,23	8	12,30
варіативні	11	17,20	34	53,12	9	13,84	14	21,55
репродуктивні	47	73,43	10	15,62	50	76,92	43	66,15
<i>Когнітивний критерій</i>								
креативні	11	17,20	24	37,51	9	13,84	16	24,61
варіативні	22	34,37	37	57,81	19	29,23	24	36,92
репродуктивні	31	48,43	3	4,68	37	56,93	25	38,47
<i>Операційно-діяльнісний критерій</i>								
креативні	10	15,62	27	42,18	11	16,92	15	23,08
варіативні	18	28,12	28	43,76	14	21,53	19	29,23
репродуктивні	36	56,26	9	14,06	40	61,55	31	47,69
<i>Контрольно-рефлексивний критерій</i>								
креативні	7	10,93	20	31,25	6	9,23	10	15,38
варіативні	13	20,31	23	35,93	8	12,31	14	21,53
репродуктивні	44	68,76	21	32,82	51	78,46	41	63,09

Зробивши детальний аналіз підрахунку результатів констатувального та формувального етапів експерименту, можемо дійти висновку, що на етапі формування пізнавального інтересу; стійкого інтересу до професійної діяльності в експериментальних групах простежується динаміка покращення успіхів. Студенти покращили свої знання, піднявшись з репродуктивного на продуктивний та креативний рівні. У той час у контрольній групі спостерігаємо незначне підвищення кількості студентів на тому ж варіативному та репродуктивному рівнях. Варто зауважити, що таким результатам сприяв багаторівневий комплекс вправ на стимулювання інтересу до професійної діяльності.

Отже, кількісні та якісні результати формування професійних умінь майбутніх молодших спеціалістів економічного профілю в експериментальних групах, на противагу контрольній, підтверджують гіпотезу дослідження, яка полягала у тому, що в процесі фахової підготовки ефективність формування професійних умінь майбутніх молодших спеціалістів економічного профілю підвищилася за рахунок упровадження визначених нами організаційно-педагогічних умов.

Проведене нами експериментальне дослідження повністю підтвердило доцільність використання в навчально-виховному процесі ВНЗ I-II р.а. розробленої структурно-функціональної моделі і впровадження

організаційно-педагогічних умов формування професійних умінь майбутніх молодших спеціалістів економічного профілю при вивченні фахових дисциплін. Завдяки математичним обрахункам отриманих результатів можемо констатувати, що ефективність їх формування за організаційно-пізнавальним, когнітивним, операційно-діяльним та контрольньо-рефлексивним критеріями детермінована нашим педагогічним впливом.

Література

1. Сисоєва С. О. Педагогічний експеримент у наукових дослідженнях неперервної професійної освіти : [навч.-метод. посіб.] / С. О.Сисоєва, Т. Є. Кристопчук. – Львів: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 460 с.
2. Методы системного педагогического исследования : учеб. Пособие / под ред. Н. В. Кузьминой. – Л. : Изд-во Ленингр. гос. ун-та, 1980. – 172 с.

Referencess

1. Sysoyeva S. O. Pedagogichnyy eksperyment u naukovykh doslidzhennyakh neperervnoyi profesynoyi osvity : [navch.-metod. posib.] / S. O.Sysoyeva, T. Ye.Krystopchuk. – L'viv: VAT «Volyns'ka oblasna drukarnya», 2009. – 460 s.
2. Metodu systemnoho pedahohycheskoho issledovanyya : ucheb. Posobyе / pod red. N. V. Kuz'mynoy. – L. : Yzd-vo Lenynhr. hos. un-ta, 1980. – 172 s.